

Альгерд МАЛИШЕВСКИЙ. «Гурзуф».

Фрагмент третий. УЧИТЕЛЬСКАЯ.

Узкая комната с одним окном. Стол, несколько грязных стульев, слепок с микельанджеловского Раба. Белый гипс — пыльный, запятнанный и поэтому скульптура кажется грязной, словно выполненная студентом-дипломником. Малишевский сидит в кресле, курит болгарскую сигарету и рассуждает об эскизах:

— Это! — Он показывает сигаретой на большое полотно. — Занеси на трамвайную остановку, знаешь остановку? Оставь там, возле мусорницы, и убегай как можно скорее. А когда будут кричать, чтобы забрал, скажи, что это не твое.

Я согласно киваю и отставляю эскиз к стене.

— А этот! — с сигареты падает пепел. — Возьми и занеси... Знаешь, на перекрестке улиц кладут асфальт... Засунь под бульдозер и попроси бульдозериста, чтобы содрал краску. После можно будет работать.

Если бы гипсовый Раб мог высвободить скованные руки, то, наверное, заткнул бы уши, чтобы не слышать такой оскорбительной критики.

— А над этим будем работать. Завтра приходи ко мне в мастерскую. Я покажу книги с картинами Паоло Учелло. Тебе просто необходимо его изучать.

Обида исчезает. Я обрадовался неожиданному приглашению.

Фрагмент четвертый. МАСТЕРСКАЯ.

Последний этаж дома на улице Сурга-

нова. Звоню. На Малишевском теплая жилетка, на шее шарф, в руках кисть и тряпка. В мастерской несколько мольбертов с полотнами.

— На это не обращай внимания — только начал. Вот книга. — Художник аккуратно достал из старого застекленного шкафа монографию.

С итальянской книгой я просидел час на маленьком жестком диванчике. Малишевский работал.

— Писать нужно без выходных, ежедневно. Живопись требует тренировки глаза и большой энергии. Белорусская живопись серая, не энергичная. Надо изучать классику. Надо бывать за границей, а мы, как на острове. За рубеж попадаем с такими трудностями, в таком возрасте, когда нужно лежать в больнице и пить кефир. Мечтаю еще раз побывать в Париже: там другой воздух, другие краски, там легко дышать и работать. А главное — никто не учит, как надо писать и что нужно народу.

Я поблагодарил за книжку и поинтересовался, сколько она стоит.

— Ты ничего не понял. Я уверен, что с первого раза это не постигнешь, хоть на вид все очень просто. Вот Савицкий понял. У него есть эта книжка. И это видно по картинам.

Фрагмент пятый. ВСТРЕЧА.

После защиты диплома я сдал экзамены в художественный институт и был зачислен на кафедру станковой живописи.

Окончание на стр. 34-й.

РОДНИК

№№ 5—6 1990

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
И ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛ
ЦК ЛКСМБ
И СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ БССР

Минск, «Полымя»
Издается с января 1988 года

Главный редактор
Владимир НЕКЛЯЕВ

Редакционная коллегия:
Геннадий БУРАВКИН
Алексей ДУДАРЕВ
Леонид ЕКЕЛЬ (заместитель
главного редактора)
Михаил КАТЮШЕНКО
(первый заместитель
главного редактора)
Владимир ЛАБУНОВ
Константин ОСТРИНСКИЙ
Михаил ПОДГАЙНЫЙ
Алексей СКАКУН
Николай ЧЕРГИНЕЦ
Павел ЯКУБОВИЧ

Художественный редактор
Сергей ФИЛИППОВ
Технический редактор
Марина МАЛЕЦ

Издается на русском
и белорусском языках

Редакция принимает материалы,
объем которых не превышает
25 страниц машинописи через два интервала.
Рукописи авторам по почте
не возвращаются

ПИШИТЕ: 220807
г. Минск, ГСП,
ул. КИСЕЛЕВА, 11
ЗВОНИТЕ: 36-60-71,
36-61-13, 36-61-42

Издательство «Полымя»
Государственного комитета
Белорусской ССР
по печати

Сдано в набор 16.03.90.
Подписано к печати 24.04.90.
АТ 00076.

Формат 60×90^{1/8}. Офсетная печать.
Бумага офсетная.

Усл. печ. л. 9,5. Усл. кр.-отт. 27,2.
Уч.-изд. л. 13,5. Тираж 400 000 экз.
Зак. 668. Цена 50 к.

Ордена Трудового Красного Знамени
типография издательства
ЦК КП Белоруссии
Адрес: 220041, г. Минск,
Ленинский проспект, 79

В связи с производственной необходимостью 5-й и 6-й номера выходят в двоянном виде. Это позволит типографии ускорить выход последующих номеров.

СЛЮНЬКОВУ Н. Н.

По просьбе Главного санэпидуправления БССР ИЯЭ АН БССР провел спектрометрический анализ проб внешней среды (почвы, воды, молока), переданных Республиканской СЭС из районов Гомельской обл., прилегающих к месту ядерной аварии на ЧАЭС, и города Минска. Спектрометрические и радиометрические анализы проб почвы из деревень Хойницкого, Наровлянского и Брагинского районов свидетельствуют о значительной радиационной нагрузке населения указанных районов с момента аварии до 30.04.86 г. Наши оценки прогнозируемой дозы облучения в этих районах по результатам анализов проб почвы показывают, что могут возникнуть существенные последствия для здоровья людей.

Исходя из оценочной дозы облучения населения, изотопного состава проб почвы, представляется целесообразным в максимально сжатые сроки рассмотреть и провести организационные мероприятия, направленные на:

- 1) иодную профилактику населения областей республики, находившихся под радиоактивными воздействиями;
- 2) проведение сан-гигиенических мероприятий по дезактивации кожных покровов людей и их одежды, служебных и жилых помещений;
- 3) ограничение доставки и торговли продуктами питания в открытом виде;
- 4) защиту открытых источников питьевой воды;
- 5) организацию санпросветработы среди населения республики;
- 6) сан-гигиен. мойку городов республики.

Директор

Нестеренко В. Б.

СТАНЕТ ЛИ ТАЙНОЕ ЯВНЫМ?..

ЧЕРНОБЫЛЬ В ДОКУМЕНТАХ

Подготовить для «Родника» этот материал вынудила меня дезинформация, нагроможденная вокруг Чернобыля, а в первую очередь — известные выдумки, привычное уже вранье про «молчание белорусских ученых» в тяжелое время чернобыльской аварии, ложь, которая вновь и вновь воскресает то в выступлениях с высоких трибун, то на газетных полосах.

Кому и зачем потребовалось переключать вину с больной головы на здоровую, думается, понятно. К таким играм мы привыкли, однако в этой игре очень уж большая ставка: будущее наций, само ее существование. Именно это не позволяет мне спокойно наблюдать, как раскладывается «выигрышная партия» сегодняшними высокими политиками, как находится вдруг и «козырной туз» для верных им «идеологических обеспеченцев», охранников монополюющей власти на истину.

Сегодняшняя неправда о Чернобыле угрожает завтра обернуться новым Чернобылем. Вот почему я считаю своей обязанностью познакомить людей со следующими документами. Пусть каждый сам, без подсказок попробует ответить на вечные наши вопросы: «Кто виноват?» и, главное, «Что делать?».

07.05.86.
621

СЛЮНЬКОВУ Н. Н.

В результате аварии на Чернобыльской АЭС (4-й блок) произошел выброс в атмосферу продуктов деления ядерного горючего ($U = 235$ обогащение $\sim 2\%$) и образовавшегося плутония ($Pu = 239$).

Опасными для здоровья являются следующие радиоактивные изотопы:

^{131}I — период полураспада 8 суток, полный распад — 80 суток, γ -излучения.

Разрешенная доза общего облучения составляет 75 рентген (старая норма), теперь 50, при которой необходима эвакуация.

От внешнего излучения человек получает $\sim 20\%$ общей дозы облучения, а 80% добавляется от загрязнения продук-

тов питания и дыхания радиоактивных аэрозолей.

Допустимый уровень аварийного загрязнения молока $< 2 \cdot 10^{-7}$ Ки/л. Допустимая загрязненность пастбищ $< 1 \cdot 10^{-6}$ Ки/м². По состоянию на 6.05.86 г. имеем по ряду населенных пунктов 30 км зоны (южная часть Гомельской обл.) 100 и более кратное превышение уровня загрязнения пастбищ и продуктов питания (так почва в д. Разин Хойницкого района содержит $131J4 \div 5 \cdot 10^{-5}$ Ки/м², д. Б. Сороки Наровлянского района $4-5 \cdot 10^{-5}$ Ки/м²). Многие жители районов 30 км зоны по нашим оценкам могли получить более 75 рентген и требуют специального медицинского обслуживания и эвакуации в более удаленные зоны (> 100 км).

Считали бы целесообразным:

1. Расширить зону отселения до 50—70 км от места аварии.

2. Сформировать отряд радиобиологов, включив в него сотрудников Института биофизики МЗ СССР, и поручить им провести оценку полученных доз облучения населения.

3. Создать комиссию из представителей ученых, работников Агропрома, МЗ, Министерства пищевой промышленности, торговли и бытовых услуг, поручить им проведение всех мероприятий по оценке уровней радиоактивного загрязнения продуктов местного производства зерновых, овощей и других продуктов растительного и животного происхождения, рекомендаций по дальнейшему использованию угодий.

4. Обратиться в МЗ СССР для установления контрольных уровней аварийного облучения за аварийный период.

Директор Института Нестеренко В. Б.

ЦК КПБ

14.05.86 г. № 302

Представляю справку, подготовленную специалистами АН БССР об оценке радиационной обстановки и возможных дозовых нагрузках населения в районах БССР, прилегающих к месту аварии на Чернобыльской АЭС.

Справка на 4 листах.

Президент АН БССР

Подпись Н. А. Борисевича

Выписки из справки.

Уровень мощности гамма-радиации в Брагинском, Хойницком и Наровлянском районах на 27 апреля — 5 мая 1986 г. (Чомково, Масаны, Уласы, Борцевка, Молочки и др.) мог достигнуть 50—150 рад. На щитовидную железу 0,5—7 мР/час. Величина поглощенной дозы в щитовидной железе в пределах 50—1500 рад, что может значительно превышать максимальные уровни (особенно для детей), установленные для населения даже на случай аварии (225—450 рад).

Следует отметить, что население из населенных пунктов размещено на расстоянии 50—80 км от места аварии, что может привести к дополнительным нагрузкам на щитовидную железу 550 рад в результате потребления молока.

В последующий период основную опасность могут представлять более долгоживущие нуклиды (цезий, стронций), результаты анализа по которым приведены в таблице.

Сложившаяся ситуация определяет необходимость принятия специальных мер по защите населения. Первоочередной является

ся необходимость проведения полного медико-биологического обследования группы населения (200 человек), эвакуированного из зоны, на установке СИЧ.

Необходимо установить научно обоснованные временные нормы по содержанию основных радиационно опасных изотопов в почве, растительности, воде, продуктах питания и строгого контроля их в местах проживания людей. Учитывая особенности аварии, необходимо срочное проведение анализов на содержание урана и плутония.

Принимая во внимание характер аварии и миграцию населения, целесообразно расширить радиометрическое обследование территории БССР, определить зону контроля с уровнем радиации 1 мР/час и организовать постоянное радиологическое наблюдение населения.

Представляется целесообразным создать республиканскую межведомственную научно-техническую комиссию, состоящую из ведущих специалистов-физиков, радиобиологов, медиков, специалистов сельского хозяйства, метеорологов и гражданской обороны, для дальнейшего анализа радиационных последствий аварии и выработки рекомендаций для разработки нормативных документов и принятия мер по ликвидации последствий аварии.

Необходимо разработать и согласовать с компетентными органами мероприятия по ликвидации последствий возможных аварий АЭС, размещенных вблизи границ Белоруссии (Чернобыльская, Игналинская, Смоленская, Ровенская). Такие же мероприятия необходимы для Минской АТЭЦ в связи с ее близостью к городу.

Необходимо также создание в Белоруссии специализированного научного методического центра с оснащением необходимым медицинским и радиологическим оборудованием.

Справку подписали Нестеренко, Колыхан, Конопля, Маленченко, Михалевич, Кохонов, Стрелков, Рудак, Щекин, Поплыко, Барышевский, Масленик, Дутов.

Верно, не время обвинять. Я и не требую ореола «борцов» для себя и тех честных людей, которые после чернобыльского взрыва не поддержали успокоительного тона официальных уверений. Мне нужно другое: чтобы посмотрели, наконец, правде в глаза те, от кого зависит регламентация нашей жизни. Чтобы трезво оценили, что и как сделано, чтобы решительно выполнили неотложное, но оттянутое на столько уже лет спасение потерпевших от Чернобыля.

24.06.86 г.

Председателю Совета
Министров Белорусской ССР

товарищу Ковалеву М. В.

Копия: ИЯЭ АН БССР

О РАДИАЦИОННОЙ ОБСТАНОВКЕ

В соответствии с поручением оперативной группы Совета Министров БССР по работам, связанным с ликвидацией последствий аварии на Чернобыльской АЭС, представляем изотопные карты по цезию-137 отдельных районов Гомельской и Могилевской областей, а также таблицы результатов спектрометрических измерений из Могилевской области.

В основу выбора места точек отбора проб принимались карты уровня радиации. Пробы отбирались по методике, согласованной с Госкомгидрометом СССР.

Для контроля 13 проб из Могилевской области были отправлены в головной институт экспериментальной метеорологии Гидромета СССР, и 20 июня руководство Госкомитета утвердило протокол о согласованности данных измерений ИЯЭ АН БССР и ИЭМ Гидромета СССР.

Отличия в показаниях возникают из-за взятия проб в различных местах указанных населенных пунктов. Из-за отсутствия достаточного количества γ -спектрометров число измерений в каждом пункте мало, чтобы применить статистические методы обработки результатов измерений.

Имеется большое количество населенных пунктов в Быховском, Славгородском, Чериковском, Краснопольском, Костюковичском и Климовичском районах (около 50 деревень), в которых уровень загрязненности по цезию-137 достигает 10—100 Ки/км², что значительно превышает допустимый уровень 7 Ки/км².

Просим дать указание Минздраву, Агропрому и другим компетентным органам республики принять соответствующие решения.

Президент Академии наук БССР
академик

Н. А. Борисевич

Начальник БелУГКС Ю. М. Покумейко

Директор Института ядерной

энергетики АН БССР

член-корреспондент АН БССР

В. Б. Нестеренко

Жаль, но и теперь все приведенные здесь документы нельзя считать «специфичной приметой» тревожного лета 1986-го. Бросается в глаза другая «специфика»: многое из предложенного так и не сделано, утрачено время (и цена каждого часа, месяца, года — здоровье, людские судьбы), бессмысленно потрачены силы и деньги. И теперь «ползет» с небезопасной зоны радиация: через продукты и стройматериалы, через «колючку» — символическое ограждение «зон» и «пятен», рядом с которыми живут и работают люди, гуляют дети... Четыре года наша жизнь и здоровье регламентируются ВДУ — временно допустимыми уровнями радиационного загрязнения. Точность этих уровней на продуктах и изделиях контролируют у нас те же, кто эти продукты выпускает...

Пока люди будут жить на зараженной радионуклидами земле и изготавливать там продукцию, не пропадет опасность не только для их здоровья, но и здоровья каждого из нас.

Пока Госагропром будет определять загрязненность продуктов питания, а Министерство здравоохранения — уровень радиационной угрозы для человека, не будет объективности.

Необходим вневедомственный республиканский Центр радиационной охраны, который будет независимым в определении условий проживания, установит действительный контроль за выполнением норм радиационной опасности в ведомственных радиологических службах, обеспечит выполнение международных требований по обеспечению чистоты продуктов питания. Создать такой Центр нужно сегодня, сейчас. Я обращаю на это внимание общественности как специалист — и в этом основная цель данной публикации.

лася ўсяго толькі пяцёра. Адзіным чалавекам, які істотна на мяне паўплываў, быў выкладчык курса літаграфіі Мікалай Львовіч Варанкоў. Ад яго я ўспрыняў мноства розных сістэм і падыходаў да творчасці. Я ўвогуле ўсе шэсць гадоў вучобы развіваўся «ад процілеглага», з чаго меў значную карысць. У 1987 годзе я ўпершыню паказаўся за мяжою, на міжнароднай выставе ў галерэі Кастакі. У тым самым годзе — кірмаш жывапісу ФІАК у Парыжы, адзін з буйнейшых, праводзіўся ў Галеры дэ Франс. Аднак удзельнічаў я ва ўсіх гэтых творчых і камерцыйных мерапрыемствах «отнюдь не во плоти», а толькі ў выглядзе ўласных твораў. За мяжою ўпершыню пабываў толькі залетась, па запрашэнні студыі Марконэ, у ліку 10-ці савецкіх мастакоў. З гэтай дзесяткі кіраўнікі студыі вылучылі траіх (у тым ліку мяне), з кім збіраюцца прадоўжыць супрацоўніцтва. Тады ж прыкладна, улетку 1988 года, я напісаў ліст М. С. Гарбачову. Напісаў усю праўду: як шмат валюты я здабыў для дзяржавы — не менш за любога члена Палітбюро! — і як мала мая майстэрня нагадвае майстэрню. (Якраз у гэтую самую секунду нешта чмякнулася мне на цёма са столі: тая працякала. — Г. М.) Я напісаў, што калі праз тры месяцы мне не дадуць іншага памяшкання, я буду лічыць, што ні я, ні маё мастацтва тут нікому не патрэбны. Дагэтуль я шмат разоў звяртаўся ў СМ СССР і ў Дзяржынскі райвыканком, але, як вы разумееце, марна. З ЦК я атрымаў паштоўку: «Перададзена ў Массавет». Я патэлефанаваў у Массавет, і нехта Зайцаў аддаў загал даць мне новую майстэрню, але райвыканком на гэта не адрэагаваў. Тады я сам адшукаў памяшканне, атрымаў ордэр, але праз тыдзень намеснік старшыні райвыканкома заявіў, каб я туды і не думаў уезджаць: дом падлягае рэстаўрацыі. Такім чынам, на ранейшую майстэрню я ўжо паспеў страціць правы, а новая ўжо разбураная... Неўзабаве я мушу паехаць у Гамбург, а на каго пакінуць карціны? Мінулы раз, застаўшыся без памяшкання, я адвёз усе свае работы ў Англію. Тым больш што ў нас у краіне катастрафічна дрэнна з паўнацэннымі выставачнымі плошчамі, а Саюз мастакоў пры арганізацыі замежных выстаў адбірае ў аўтараў 90% валюты. Праз тры месяцы пасля адсылкі ліста ў ЦК я, як і абяцаў, перапыніў супрацоўніцтва з савецкімі арганізацыямі і цяпер ніякіх эканамічных зносін з дзяржаваю не маю. Калі мне тэлефануюць з Саюза мастакоў, я раю маім «менеджэрам» звяртацца да дачкі старшыні жываніснай секцыі СМ Драгоўскага, у якой, нягледзячы на яе ранні ўзрост і невялікую папулярнасць, велізарная майстэр-

ня, роўная адно майстэрням ветэранаў СМ...

Жэня расказвае пра ўсё гэта спакойна, без эмоцый. Відаць, што ён ужо «перагарэў». Ягоны чырвоны, буйной вязкі светэр нагадвае мне знакамітыя эпітажныя сходкі французскіх рамантыкаў часоў Тэафіля Гацье, і, паддаўшыся гэтай асацыяцыі, я міжволі пераключаюся на асноўную тэму нашае гаворкі — тэму мастацтва. Перада мною вісіць некалькі работ з серыі «Прагулкі вакол Гефсіманскага саду». Ля падножжа няроўных каменных ступеняў разрастаецца казачны горад, чароўныя адценні якога кідаюць водсветы на ўсё поле палатна.

— Звычайна я раблю малюнкi з натуры (часам гэта тэмпера). Знаходзячыся ў адной і той самай кропцы і не мяняючы накірунку погляду, я ўсё роўна як перабіраю ўсе магчымыя варыянты ўспрыняцця ўбачанага. Так, напрыклад, была створана серыя з 20-ці работ «Аднастайны сюжэт», у якой я даследаваў розныя структуры жывапісу на аснове аднаго пейзажа. Свет мяняецца кожную секунду, а значыцца, і мастацтва мяняецца адносна гэтага свету. Стракаты ўсходні горад, які прыцягнуў вашу ўвагу, — гэта Ерусалім, дзе я пабываў летась. У Палесціну я лётаў з Лондана, дзе неўзабаве адкрыецца нашае групавая выстава.

Жэня ашарашвае мяне шырынёю геаграфічнага ахопу, але не меншae здзіўленне выклікаюць у мяне палотны, якія з'яўляюцца своеасаблівым лагічным працягам вясёлкавай абалонкі вока. Феерверкі фарбаў, шпацыры фантазіі ў гушчары задум.

— Я займаюся мастацтвам метафізічным, — кажа Дыбскі. — Мяне захапляе ідэя містычнай прасторы ў жывапісе. На Захадзе існуе метафізічная школа, але яна аперыруе трохі іншымі формамі. Мяне ж цікавяць новыя шляхі, не ўяўна новыя, а тыя, што клічуць наперад па адчуванні, задаюць загадкі не так сацыяльна-пабытовага зместу, як духоўна-містычнага плану.

— Скажыце, Жэня, хто Ваш улюбёны майстар?

— Бясспрэчна, Джота. Ён найбольш блізкі мне па духу і па форме.

— ?

— Так, менавіта, няхай вас не б'янтэжыць гэтае сцвярдженне, бо духоўная блізкасць часам выяўляе і блізкасць выяўленчых сродкаў ў мастакоў розных эпох і школ. Будучы ў Падуі, я бачыў роспісы Джота «жыўцом» і быў «ва ўлёце». Гэты геніяльны прарыў італьянскага майстра ўсё роўна як «узят» мае ўласныя пакутлівыя пошукі. Джота сутыкае плоскасць і прастору. Гэта стварае сапраўды метафізічнае адчуванне, адчуванне стэрааб'ёму. Такую ж задачу стаўлю

КРЫНІЦА

№ 7 1990

ШТОМЕСЯЧНЫ
ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ
ІЛЮСТРАВАНЫ ЧАСОПІС
ЦК ЛКСМБ
І САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

Мінск, «Полымя»
Выдаецца са студзеня 1988 года

**Галоўны рэдактар
Уладзімір НЯКЛЯЕЎ**

Рэдакцыйная калегія:

Канстанцін АСТРЫНСКІ

Генадзь БУРАЎКІН

Аляксей ДУДАРАЎ

Леанід ЕКЕЛЬ (намеснік

галоўнага рэдактара)

Міхась КАЦЮШЭНКА

(першы намеснік

галоўнага рэдактара)

Уладзімір ЛАБУНОЎ

Міхась ПАДГАЙНЫ

Аляксей СКАКУН

Мікалай ЧАРГІНЕЦ

Павел ЯКУБОВІЧ

Мастацкі рэдактар

Сяргей ФІЛІПАЎ

Тэхнічны рэдактар

Марына МАЛЕЦ

Выдаецца на беларускай
і рускай мовах

Рэдакцыя прымае матэрыялы,
аб'ём якіх не перавышае
12 старонак машынапісу праз два інтэрвалы.
Руканісы рэдакцыя па пошце
аўтарам не вяртае.

ПІШЫЦЕ: 220807

г. Мінск, ГСП

вул. Кісялёва, 11

ЗВАНІЦЕ: 36-60-71,

36-61-13, 36-61-42

Выдавецтва «Полымя»

Дзяржаўнага камітэта

Беларускай ССР

на друку

Здадзена у набор 16.04.90.

Падпісана да друку 29.05.90.

АТ 01626.

Фармат 60×90. Афсетны друк.

Папера афсетная.

Ум.-друк. арк. 5,5. Ум. фарб.-адб. 16.

Ул.-выд. арк. 8,15. Тыраж 70 000 экз.

Зак. 707. Цана 25 к.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга

друкарня выдавецтва

ЦК КП Беларусі

Адрас: 220041, г. Мінск.

Левінскі праспект, 79.

На вокладцы:
карціна Яўгена ДЫБСКАГА

С «Крыніца», 1990.

ХРОНІКА ЧАРНОБЫЛЬСКІХ ПАДЗЕЙ

Восенню 1989 года ў Доме палітасветы г. Мінска старшыня камісіі Савета Міністраў БССР па ліквідацыі вынікаў аварыі Чарнобыльскай АЭС У. Г. Еўтух упершыню публічна абвінавачаў беларускіх вучоных у замоўчванні маштабаў радыяцыйнай катастрофы. Ён растлумачыў, чаму так позна з'явілася Дзяржаўная праграма па ліквідацыі вынікаў Чарнобыльскай аварыі: маўляў, да красавіка 1989 года беларускія вучоныя нічога не прапаноўвалі, і ўрад не мог без аб'ектыўнай навуковай інфармацыі рабіць высновы, прымаць меры, размяркоўваць сродкі.

Да абвінавачвання нам не прывыкае. У студзені 1990 года пасля тэлепраграмы «Ліра», у якой удзельнічалі член-карэспандэнт АН БССР І. М. Нікітчанка, прафесар Я. П. Петраеў і я, першы сакратар Гомельскага абкома КПБ А. А. Грахоўскі звярнуўся з лістом да першага сакратара ЦК КПБ Я. Я. Сакалова і назваў нас віноўнікамі забастоўкі жыхароў Нароўлі, запатрабаваў звярнуцца ў Вышэйшую атэстацыйную камісію і Акадэмію навук, каб пазбавіць нас усіх вучоных ступеняў і званняў.

У сакавіку 1990 года на III з'ездзе народных дэпутатаў СССР М. І. Дземлянцэў заявіў: «... вось ужо чатыры гады паміж вучонымі ідуць дэбаты па канцэпцыі небяспечнага пражывання насельніцтва ў раёнах, якія падвергліся радыяактыўнаму забруджванню. У такой сітуацыі выяўляецца, што няма каму выказаць неабходныя прэтэнзіі за бясплённыя дыскусіі і непрыняцце радыкальных дзеянняў, накіраваных на захаванне здароўя людзей, якія трапілі ў бяду». Няўжо і праўда няма каму? Няўжо толькі афіцыйнай ацэнкаю аб «бясплённасці» навуковых дыскусій можна растлумачыць, што Дзяржаўная праграма ліквідацыі вынікаў Чарнобыльскай аварыі, прынятая ў нас у 1989 годзе, засноўваецца на сумна вядомай 35-бэрнай канцэпцыі пражывання — канцэпцыі, аформленай у цішыні маскоўскіх кабінетаў галоўным санітарным урачом А. І. Кондрусевым 22 лістапада 1988 года (за № 129—6/715—6)?

А ці ж былі спробы абгрунтаваць Дзяржаўную праграму на больш надзейнай платформе? Да ацэнкі радыяцыйнай сітуацыі на Беларусі пасля Чарнобыльскай аварыі супрацоўнікі Інстытута ядзернай энергетыкі АН БССР прыступілі ўранку 28 красавіка 1986 года, як толькі служба радыяцыйнай бяспекі Інстытута зафіксавала рэзкае павелічэнне магутнасці дозы да 2500—2800 мкР/гадзіну. У канцы мая была створана ізатопная карта па цэзіі-

137 Гомельскай вобласці, а ў канцы чэрвеня — Магілёўскай вобласці. І адразу ж была накіравана інфармацыя кіраўніцтву рэспублікі з прапаноў па мерах аховы здароўя людзей у забруджаных раёнах. (У мінулым нумары «Крыніцы» былі апублікаваны дакументы лета 1986 года.)

Вось яшчэ факты.

Лістом № 863 ад 20.06.86 г. у Міністэрства аховы здароўя БССР была накіравана схема актыўнасці грунту па цэзіі-137 некаторых раёнаў Магілёўскай і Гомельскай вобласці. Пры гэтым звернута ўвага, што «зона з узроўнямі радыяцыі па цэзіі-137 7 і больш Кі/км² паўднёвых раёнаў Гомельскай вобласці не супадае з зонаю адсялення насельніцтва, асабліва ў паўночнай і паўночна-усходняй яе частцы...». Як вядома, па выніках гэтых вымярэнняў 5—6 чэрвеня 1986 г. у Гомельскай вобласці было праведзена дадатковае адсяленне жыхароў некалькіх дзесяткаў вёсак.

Па нашых ацэнках па цэзіі-137, па пазней і па стронцыі-90 і плутоніі-239 насельніцтва раённага цэнтра Брагіна, зыходзячы з перавышэння дапушчальных аварыйных узроўняў [7 (15); 3; 0,1 Кі/км²], таксама падлягала высяленню, аднак нашы прапановы не былі прынятыя. У гэтым горадзе, што не ўкладваецца ў прафесійныя паняцці ніводнага з нас, спецыялістаў па радыяцыйнай бяспецы, пачаліся работы па дзактывацыі ў прысутнасці жыхароў, у тым ліку і дзяцей. А было ж, наколькі нам вядома, рашэнне Урадавай камісіі СССР аб адсяленні г. Брагіна, але па просьбе кіраўніцтва рэспублікі эвакуацыю адклалі і пачаліся шматлікія дэзактывацыі.

У сярэдзіне мая 1986 г. мы даведаліся пра забруджванне Магілёўшчыны. Лістамі № 886 ад 21.06.86 г. у Прэзідыум АН БССР і № 918 ад 23.06.86 г. старшыні Магілёўскага аблвыканкома былі таксама накіраваны ізатопныя карты Магілёўскай і Гомельскай абласцей і табліцы (16 стар.) з вынікамі спектраметрычных вымярэнняў. У час Пагоўскай канферэнцыі ў Грузіі ўлетку 1988 года старшыня Дзяржкамгідрамета СССР Ю. А. Ізраэль паведаміў, што нічога не ведаў аб радыяцыйнай забруджанасці Магілёўскай вобласці. Няўжо такая далёкая Магілёўшчына ад Масквы? Ці супрацоўнікі Дзяржкамгідрамета не палічылі патрэбным азнаёміць Ю. А. Ізраэля з лістом № 900 ад 21.06.86 г. з ІЯЭ АН БССР з ізатопнай картаю і табліцамі?

На падставе нашых дадзеных рэспубліканская камісія па ліквідацыі

вынікаў аварыі на ЧАЭС пад кіраўніцтвам У. Г. Еўтуха ў пратаколе № 17/7 ад 15.06.86 г. адзначыла: «...Тым часам у Магілёўскай вобласці выяўлены чатыры сельскія населеныя пункты (Чудзяны і Малінаўка Чэрыкаўскага раёна, Гацкавічы і Новая Ельня Краснапольскага раёна), дзе наяўнасць цэзія-137 у грунце па сярэднім прабегу перавышае 100 Кі/км², а ў дзевяці населеных пунктах (Гарадок, Гатавец, Заводак, Дуброўка Краснапольскага, Асавец, Нова-Малінаўка, Каменка Чэрыкаўскага, Аляксандраўка Клімавіцкага і пас. Ленінскі Касцюковіцкага раёнаў) асобныя пробы перавышаюць гэты ўзровень. Апрача таго, у зону звыш 15 Кі/км² увайшлі раённыя цэнтры Чачэрск і Карма Гомельскай вобласці, якія раней лічыліся малазабруджанымі».

У канцы чэрвеня 1986 г. без правядзення неабходнай радыяцыйнай разведкі на Гомельшчыне было тэрмінова пачата будаўніцтва 53 новых пасёлкаў для жыхароў з зоны адсялення. Панавала ўстаноўка: працоўныя рэсурсы са свайго раёна і вобласці не выпускаць. Ужо калі былі закончаны падмуркі дамоў, ІЯЭ АН БССР, Міністэрства аховы здароўя, Белгідрамет правялі абследаванне пелліграма будаўніцтва новага жылля.

Лістом № 1099 ад 14.07.86 г. у Савет Міністраў Пятрову А. А. была накіравана даведка аб радыяцыйнай сітуацыі. У ёй указана, што абследаваны 53 населеныя пункты заплаванага будаўніцтва жылля. У 20 пунктах не было рэкамендавана будаўніцтва новых пасёлкаў, бо «...узровень актыўнасці па цэзіі-137 у шэрагу пунктаў перавышае часовую дапушчальную норму 15 Кі/км² (да 1986 г. — 7 Кі/км²)».

У сярэдзіне ліпеня 1986 г. былі падрыхтаваныя другія рэдакцыі ізатопных карт па цэзіі-137 Магілёўскай і Гомельскай абласцей, і яны былі накіраваны лістом № 1101 ад 12.07.86 г. старшыні Дзяржкамгідрамета БССР Ізраэлю, № 1102 ад 15.07.86 г. — сакратару ЦК КПБ Г. Г. Барташэвічу і № 1103 ад 15.07.86 г. — у Савет Міністраў БССР М. В. Кавалёву.

У пратаколе нарады ў намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР А. А. Пятрова ад 15.09.86 г. запісана ў п. 6: «Прыняць да ведама інфармацыю Штаба грамадзянскай абароны БССР, што на 1 верасня 1986 г. выяўлены ў Магілёўскай вобласці 52 населеныя пункты і Гомельскай — 47 з узроўнямі забруджвання па цэзіі-137 — 40 Кі/км² і вышэй. Беларускаму рэспубліканскаму ўпраўленню па гідраметэаралогіі і кантролю».

лі прыроднага асяроддзя і Міністэрству аховы здароўя БССР правесці ўдкладненне ў адпаведнасці з інфармацыяй і ўнесці прапанову ў Савет Міністраў БССР».

Такім чынам, інфармацыю па Магілёўскай вобласці ў сярэдзіне лета і восенню 1986 г. мелі як кіраўніцтва вобласці, так і Урад рэспублікі. Мелі, мяркую, не толькі з Інстытута ядзернай энергетыкі АН БССР: працавалі вучоныя Дзяржкамгідрамета СССР, Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна, інстытутаў Дзяржаграпрама БССР, іншыя інстытуты АН БССР. Але меры для эвакуацыі людзей не былі прынятыя, людзі працягвалі жыць у забруджаных раёнах. І ўсе гэтыя гады ў «зоне» памнажаліся намаганні на правядзенне мерапрыемстваў, бессэнсоўнасць якіх была відавочная яшчэ ў першы паслячарнобыльскі год.

З групам спецыялістаў АН БССР, Міністэрства аховы здароўя, Дзяржаграпрама, Белгідрамета мне прыйшлося абследаваць радыяцыйную сітуацыю ў в. Чудзяны, Малінаўка і пас. Майскі на пачатку снежня 1989 г. Які ж быў наш жах, калі мы выявілі, што ў школе, якую абследавалі ў верасні 1986 г., дзе каля будынка быў тады гама-фон 0,24—1,5 мР/гадз. і шчыльнасць патоку бета-часцічак 600—1300 часцічак/см²хв., цяпер, у студзені 1989 г. у класах не толькі павышаны гама-фон (>0,3 мР/гадз.), але і маюцца забруджванні па бета-часцічках да 200 часцічак/см²хв. (а нормы радыяцыйнай бяспекі такога не дапускаюць; для дарослых — не больш за 20 часцічак/см²хв.).

У 1988 г. у Чэрыкаўскім раёне непадалёк ад вёсак Чудзяны і Малінаўка быў пабудаваны новы пасёлак Майскі на 285 кватэр у выглядзе адна-трохпавярховых дамоў з электракацельнай і гарачым водазабеспячэннем. У пасёлку шчыльнасць забруджвання па цэзіі-137 складае ў паўночнай частцы 0,5 Кі/км², у паўднёвай частцы — 8 Кі/км². Унутры кватэр радыяцыйны фон адпавядае санітарным нормам Мінздрава. Вакол пасёлка — сельгасугоддзі (1190 га) са шчыльнасцю забруджвання па цэзіі 5—15 Кі/км², аднак за 5—7 км ад пасёлка ёсць палі з высокай шчыльнасцю забруджвання, дзе немагчыма атрымаць чыстую сельгаспрадукцыю.

На пачатку 1987 г. члены навукова-тэхнічнага Савета па ліквідацыі вынікаў аварыі на ЧАЭС акадэмік АН БССР Дзмітрыеў А. С., члены-карэспандэнты АН БССР Канапля Я. Ф., Несцярэнка В. Б., Нікітчанка І. М. прадставілі новаму Прэзідэнту АН БССР акадэміку Платонаву У. П. дакладную запіску на імя новага першага сакратара ЦК КПБ Сакалова Я. Я. з прапановамі яшчэ раз разгледзець пытанне мэтазгоднасці пражывання людзей на зем-

лях, дзе шчыльнасць забруджвання па цэзіі-137 перавышае 30—40 Кі/км² і дзе немагчыма атрымаць «чыстую» прадукцыю раслінаводства і жывёлагадоўлі. На шматгадзіннай сустрэчы ў сакавіку 1987 г. новага Прэзідэнта АН БССР з членамі Бюро ЦК КПБ Платонаву У. П. паведаміў, што ў бліжэйшы час у ЦК КПБ будзе прадстаўлена наша запіска, аднак, на жаль, да пачатку 1990 г. людзей не адсялялі. Гэтая марудлівасць невытлумачальная.

У канцы 1989 г. па просьбе кіраўніцтва Чэрыкаўскага раёна мы абследавалі радыяцыйную сітуацыю ў вёсках Вепрын і Бакуновічы. Вымярэнні паказалі, што там адсутнічаюць умовы небяспечнага пражывання насельніцтва, асабліва дзяцей. Урад прыняў нашу прапанову аб уключэнні жыхароў гэтых вёсак на адсяленне ў 1990 г., бо нават зыходзячы з антынавуковай і бесчалавечнай канцэпцыі 35 бэр, разліковая мяжа дозы за жыццё ў Вепрыне чакаецца большая за гэтую велічыню, а ў Бакуновічах больш за 57 бэр.

У пачатку лютага 1990 г. былі абследаваны вёскі Нараўлянскага раёна і Нароўля. Разам з цэзіем у шэрагу мясцін небяспеку для здароўя насельніцтва ўяўляюць стронцый і плутоній. У шасці вёсках (Хільчыха, Заракітнае, Смалегаўская Рудня, Лубень, Канатоп і Хмянкі) адсутнічаюць умовы бяспечнага пражывання насельніцтва па разліковай мяжы дозы за жыццё (>35 бэр, разлікі Інстытута біяфізікі Міністэрства аховы здароўя СССР), а ў вёсках Гута, Кірава і паўночнай частцы Нароўлі, дзе шчыльнасць забруджвання навакольных палёў і лясоў перавышае 40 Кі/км², патрабуецца высяленне жыхароў у 1990 г. у адпаведнасці з пастановаю Саўміна БССР ад 7.12.89 г. На жаль, па Нараўлянскім раёне рашэнні пакуль не прынятыя, але Міністэрствам аховы здароўя БССР праведзены аналіз разлікаў верагодных межаў дозы па астатніх раёнах і выяўлены больш як 60 небяспечных вёсак. Відавочна, што неабходна папраўляць Дзяржаўную праграму БССР па ліквідацыі вынікаў аварыі і павялічваць колькасць адсяленняў у 1990—1991 гг. Па праграме ў бліжэйшыя два гады павінны быць адселены жыхары з земляў, дзе шчыльнасць забруджвання па ізатопу цэзія-137 вышэйшая за 40 Кі/км², затым — ад 40 да 15 Кі/км². Але адразу ж трэба рыхтаваць праграму адсялення жыхароў з земляў, дзе шчыльнасць забруджвання ніжэйшая за 15 Кі/км² і не меншая за 5—7 Кі/км². Гэта складае, верагодна, звыш за 120 тыс. чалавек.

Нават некампетэнтнаму чалавеку відаць: сродкі патрабуюцца велізарныя. Але задачу трэба вырашаць абавязкова, у інтарэсах бяспекі ўсіх жыхароў рэспублікі. Таму што па

міжнародных нормах радыяцыйнай бяспекі пры доўгім уздзеянні апраменьвання і наяўнасці адкрытых радыеізатопаў (як гэта мае месца ў нас на Беларусі) за жыццё людзі не павінны атрымліваць дозу большую за 7 бэр. А большасць жыхароў у зоне звыш 40 Кі/км² гэтую норму ўжо перабралі за 4 гады (больш за 8 бэр). І дзяржава, як гэта прынята ў цывілізаваных краінах, павінна выплаціць ім кампенсацыю за нанесеную здароўю шкоду.

Зрэшты, перш за ўсё трэба звузіць маштабы гэтай шкоды, ліквідаваць пастаянную пагрозу нашаму здароўю ўвогуле.

У 12-ым нумары газеты «Аргументы и факты» за 1990 г. А. Павалыеў, вядучы супрацоўнік УНДІ радыялогіі сельскай гаспадаркі, запэўніў нас, што мясапрадукты мы атрымліваем чыстыя і яны пад надзейным кантролем. Чаго ў гэтых словах болей: палітыкі ці кашчуннасці? Бо ж часовыя дапушчальныя ўзроўні (ЧДУ-88) дапускаюць колькасць радыенуклідаў у 10—100 разоў большую за дааварыйныя ўзроўні. У кожнага жыхара нашай рэспублікі ад такіх прадуктаў маецца магчымасць атрымаць дозу апраменьвання 0,7—0,8 бэр/год, што за 70 гадоў бліжэйшага жыцця можа склацца больш за 35 бэр.

Цяпер галоўную небяспеку для жыхароў рэспублікі ўяўляюць радыенукліды, якія паступаюць у арганізм чалавека разам з прадуктамі харчавання, і трэба тэрмінова рэзка знізіць дапушчальныя ўзроўні ўжо ў 1990 г. да 10⁻¹¹ Кі/л, кг, а ў бліжэйшыя 2—3 гады — да 10⁻¹⁰ Кі/л, кг.

Нормы радыяцыйнай бяспекі (НРБ-76/87) даюць пералік 34 хвароб, якія проціпаказаны чалавеку для працы з апраменьваннем (язвенная хвароба страўніка і дванаццаціперснай кішкі, перадракавая захворванні, гіпертанія, катаракты і інш.). Па дадзеных галоўных санітарных урачоў Чэрыкаўскага і Нараўлянскага раёнаў, менавіта па гэтых хваробах за апошнія 3—4 гады ў 2—3 разы узрасла колькасць захворванняў і ў дзяцей, і ў дарослых.

У гэтых умовах кожная сям'я павінна атрымаць ад дзяржавы дазіметр-радыемер для кантролю пры гатаванні і ўжыванні прадуктаў харчавання.

Насельніцтва павінна атрымаць нарэшце элементарныя веды аб радыяцыі.

Аварыя на Чарнобыльскай АЭС — гэта нацыянальная катастрофа і трагедыя Беларусі. Нам з гэтай бядою жыць прыйдзеца доўга, трэба аб'явіць паўднёвыя раёны Беларусі зонаю нацыянальнага бедства, прыняць тэрмінова Вярхоўным Саветам СССР Дзяржаўную праграму дапамогі ахвярам аварыі на ЧАЭС.

Упушчаны час множыць бяду.